

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АГАРТУУ МИНИСТРЛИГИ
КЫРГЫЗ БИЛИМ БЕРҮҮ АКАДЕМИЯСЫ**

ОКУУ ПРОГРАММАСЫ

«ӨЗБЕК ТИЛИ»

окутуу өзбек тилинде жүргүзүлгөн жалпы
билим берүүчү уюмдарынын
7-9-класстары үчүн

Бишкек – 2025

Түзүүчүлөр:

- 1. Мирзахидова М.И.,** филология илимдеринин доктору, профессор.
- 2. Маматисакова И.,** Жалал-Абад облусу Сузак районуна караштуу №16 Сайдулла Акбаров атындагы жалпы билим берүүчү негизги мектеби. Өзбек тили жана адабияты мугалими.

Рецензенттер:

- 1. Номанова З.,** Ош билим берүү институтунун өзбек тили жана адабияты кабинетинин башчысы.
- 2. Муйдинова Х.,** Сузак районуна караштуу №103 "Садда" жалпы билим берүүчү негизги мектеби. Өзбек тили жана адабияты мугалими
- 3. Абдурасулова И.,** Жалал-Абад облусу Сузак районуна караштуу №16 Сайдулла Акбаров атындагы жалпы билим берүүчү негизги мектеби. Өзбек тили жана адабияты мугалими.
- 4. Низамова Х.,** №27 З.Бакиров жалпы билим берүүчү негизги мектеби. Өзбек тили жана адабияты мугалими

Башкы редактор:
С. Махсумханов

Өзбек тили боюнча окуу программасы 7-9-класстар

MAЗMУHУ

I. TҮШҮHДҮPMӨ KAT

Предметтин актуалдуулугу.....	4
Предметтин максаты жана милдеттери.....	8
Предметтик компетентүүлүктөр.....	10
Предметтин базистик окуу планындагы орду жана мааниси.....	

II. ПРЕДМЕТТИH MAЗMУHУ

Тематикалык бөлүмдөр.....	12
Күтүлүүчү натыйжалар.	17

ӨЗБЕК ТИЛИH ОКУТУУHУH ПРИHЦИПТЕРИ, МЕТОДДОРУ ЖАНА ФОРМАЛАРЫ

Өзбек тили сабактарынын типтери жана аны уюштуруу жолдору.....	20
--	----

IV. БААЛОО

Баалоонун критерийлери.....	23
Баалоонун нормалары.....	24

1. ТҮШҮНДҮРМӨ КАТ

Предметтин актуалдуулугу

§ 1. Кыргыз Республикасы демократиялык принциптерге негизделген өнүгүү жолунда баратат. Республиканын Билим берүү жана илим министирлиги жалпы орто мектептердин билим берүү системасын түп-тамырынан бери кайра карап чыгууну, анын ичинде эне (өзбек) тилин окутуунун азыркы кездеги программаларын жана окуу китептерин түп-тамырынан бери өзгөртүүнү максат кылып койду жана бул жагынан бир топ иштер жүргүзүлдү. Республиканын Билим берүү жана илим министирлиги тарабынан бекитилген «Эне (өзбек) тилди окутуунун концепциясы» ушундай максатка карай алгачкы кадам болуп саналат.

Бул концепция андан аркы билим берүүнүн багыттарын жана келечегин чагылдырат. Бүгүнкү күндө эне тил боюнча Мамлекеттик стандарттар иштелип чыкты.

Жаңы мамлекеттик стандарт мезгил талабына ылайык билим берүү системасына мазмуну жана методикасы жагынан түп тамырынан бери өзгөртүүлөрдү киргизди.

Бул документте мектепте эне (өзбек) тилин окутуунун негизги максаты окуучуларда чыгармачылык, өз алдынча ой жүгүртүү жөндөмдөрүн калыптандыруу жана өнүктүрүү, өз оюн кеп шартына ылайык оозеки жана жазуу жүзүндө туура жана эркин билдирүүгө жөндөмдүүлүгүн калыптандыруу экендиги белгиленген.

Кыргызстандагы окуу өзбек тилинде жүргүзүлгөн мектептердин VII-IX класстары үчүн эне (өзбек) тили предмети боюнча берилген бул программа жогоруда айтылган окуучунун инсандыгына жаңыча мамиле жасоо концепциясына негизделген.

§ 2. Эне (өзбек) тили боюнча билим берүүнүн максаттары жана милдеттери.

Эне (өзбек) тили боюнча билим берүүнүн негизги талабы – окуучуну өз алдынча ойлонууга, башкалардын пикирин түшүнүүгө үйрөтүү жана бул оюн оозеки жана жазуу жүзүндө билгичтик менен айта билүү, башкача айтканда коммуникативдик сабаттуулукту өнүктүрүү.

Мектепте эне (өзбек) тилин окутуунун негизги максаты – жаштарыбызды чыгармачылык менен ойлонууга, өз ойлорун жазма жана оозеки түрдө эркин жана таасирдүү айтууга үйрөтүү, өзбек тилинин мыйзамдарын жана эрежелерин аң-сезимдүү өздөштүрүү, алардын ой жүгүртүүсүн кеңейтүү, аларды Ата-Мекенибизге, улуттук каада-салттарыбызга, бай руханий байлыгыбызга сүйүү духунда тарбиялоо. Ал эне тилинде (өзбек тили) коомдук суроо-талап менен аныкталуучу билим берүү мазмунунун милдеттүү көлөмүн, ошондой эле окуучулардын жаш курагын жана өнүгүү деңгээлин, муктаждыктарын жана мүмкүнчүлүктөрүн, жалпы орто билим берүүчү мектептердин бүтүрүүчүлөрүнүн билимине, жөндөмүнө жана квалификациясына талаптарды эске алуу менен тандалып алынган окуу жүктөмүнүн көлөмүн аныктайт. Ошонун негизинде эне тилин окутуунун максаты – коомдук калыптанган, өз алдынча ой жүгүрткөн, сүйлөө жана баарлашуу маданияты өнүккөн сабаттуу инсанды тарбиялоо.

Бул максатта эне тилин окутуунун мазмуну төмөнкүлөргө багытталган:

-окуучунун ой жүгүртүү жөндөмүн, интеллектуалдык өнүгүүсүн, логикалык ой жүгүртүүсүн өнүктүрүү;

-окуучуларды тилдин каражаттары аркылуу өзүн жана материалдык болууну түшүнүүгө, эне тилинин кеңири мүмкүнчүлүктөрүнүн чегинде өз оюн жана сезимдерин билдирүүгө жетишүү милдеттерин чечүүгө үндөө.

§ 3. Программада тексттер аркылуу сабаттуу сүйлөө жөндөмүн калыптандырууга багытталган аспектилерге өзгөчө көңүл бурулду. Текстке таянуу (маалыматтык, социалдык коммуникативдик, өз алдынча презентация жана көйгөйдү чечүү) жана илимге (тил үйрөнүү, сүйлөө, маданият) байланыштуу компетенцияларды түзүүчү процесстердин биримдигин камсыз кылат. Түшүнүү жана өндүрүш көндүмдөрү окууда, мектептен тышкары, окуучулардын кесиптик ишмердүүлүгүндө колдонулушу мүмкүн.

Эне тилин (өзбек) окутуу төмөнкүдөй мазмундук багыттар боюнча жүргүзүлөт:

- текст (кеп)
- сөз
- сүйлөм
- орфография
- пунктуация

7-9-класстарда сөз айкалыштары жана сүйлөм куруунун синтаксистик эрежелери, экспрессивдүү функциялар окутулат.

7-9-класстар үчүн курстун негизги мазмуну төмөнкү бөлүмдөрдө берилген:

- тил жана коом;
- текст;
- тил жана кепте жөнөкөй сүйлөм;
- тил жана кепте татаал сүйлөм.

Ар кандай стилдеги жана жанрдагы тексттерде сөз айкалышы жана кептин түзүлүшү каралат. Бул коммуникативдик тапшырмага ылайык вариативдүү текст түзүү жөндөмүн өнүктүрүүгө мүмкүндүк берет.

7-класста коммуникативдик кеп көндүмдөрүн алууга жардам бере турган сөз айкаштары, сүйлөм жөнүндө маалымат берилет.

8-класста өзбек тили курсу, синтаксис бөлүмү окутулат. Татаал сүйлөм, анын түрлөрү жана 7-9-класстарда окугандардын бардыгын системалаштыруу менен аяктайт («Тил жана кеп жөнүндө маалыматтарды системалаштыруу» бөлүмү). Орфография жана пунктуация эрежелери жалпы эне тилди үйрөнүүдө изилденет.

Окутуунун ырааттуулугу окуучунун активдүү жана пассивдүү лексикасынын кеңейүүсүн, ошондой эле эне (өзбек) тилинин грамматикалык түзүлүшүн, кептин ар кандай функционалдык системаларын, оозеки жана жазуу речиндеги көндүмдөрдү жана компетенцияларды өздөштүрүүсүн камсыздайт.

Курстун жүрүшүндө кеп ишмердүүлүгүн анын бардык формаларында ишке ашырууга өзгөчө көңүл бурулат.

§ 5. Эне (өзбек) тилин окутуунун негизги максаты окуучулардын кебин өнүктүрүү, алардын сабаттуулугун жогорулатуу, чыгармачыл ой жүгүртүүгө үйрөтүү экендиги менен бирге, программада расмий иш кагаздарын окутууга да өзгөчө көңүл бурулган. Программа расмий иш кагаздарын үйрөнүү жана аларды практикалык ишмердүүлүгүндө эркин колдонуу көндүмдөрүн калыптандырууга көңүл бурат.

§ 6. Эне (өзбек) тилин окутуу окуучуларда Мекенге, жаратылышка, каада-салттарга, улуттук каада-салттарга болгон сүйүү сезимин тарбиялайт. Сөздүн сыйкырын сезүү, көркөм ой жүгүртүү жөндөмү өнүгөт. Булар негизинен эне (өзбек) тили сабактарында, берилген тексттерди талдоо процессинде жүргүзүлөт.

Окуучулардын сөз байлыгын арттыруу, аларды туура, максаттуу колдонуу, ойлорду жөнөкөй, эркин, эффективдүү айтуу көндүмдөрүн калыптандыруу үчүн мугалимдердин салттуу эмес окутуу ыкмаларына көбүрөөк кайрылуусу зарыл болот. Бул мугалимден программаларга, окуу китептерине чыгармачылык менен мамиле кылууну талап кылат.

§ 7. Ата-бабаларыбыз жаш өспүрүмдөрдүн сүйлөө жөндөмүн өнүктүрүүгө, өз оюн ырааттуу, эркин, таамай айтууга, терең ойлонууга, кыраакы болууга тарбиялоого өзгөчө көңүл буруп келишкен. Бул салтты улантуу жана байытуу бүгүнкү күндө ар бир эне (өзбек) тил мугалиминин башкы максаты.

Окуучунун сөз байлыгын көбөйтүү сабаттуулугун камсыздоодо маанилүү фактор экенин дүйнөнүн алдыңкы мамлекеттеринин тажрыйбасы көрсөтүп турат. Окуучунун сөз байлыгы канчалык көп болсо, анын оозеки жана орфографиялык сабаттуулугу ошончолук жогору болот. Анын билимин, көндүмдөрүн жана квалификациясын баалоонун бирдиктүү мамлекеттик стандарты – окуу, жазуу жана текст түзүү маданияты сунушталгандыктан, эне тил сабагы окуучулардын класстан класска өтүүсүндө алардын көндүмдөрүн өркүндөтүүгө жана тереңдетүүгө кызмат кылууга тийиш деген жыйынтык чыгат. Бул үч фактор бир өнөрдү өздөштүрүүнүн ар түрдүү аспектиери – кеп маданияты; аларга сөз байлыгын көбөйтүү менен гана жетишүүгө болот.

Кылым башындагы өнүгүп келе жаткан дүйнөлүк педагогиканын жана билим берүү технологиясынын алдында турган орчундуу маселелердин бири – билимдүү гана эмес, чыгармачыл ой жүгүртүүчү инсанды калыптандыруунун жолдорун издөө. Сабак учурунда окутуунун салттуу эмес ыкмаларын колдонуу, окуучуну эне тилибиздин сырдуу дүйнөсү менен тааныштыруу, мугалимдин бардык жөндөмүн колдонуу зарыл.

Бул программа окуучунун интеллекти менен ой жүгүртүү жөндөмдүүлүгүн өнүктүрүүгө, аларды сабактын активдүү катышуучусуна айландырууга багытталган жана «Грамматика практика үчүн» принциби менен иштейт. Бул принциптин негизинде программада индуктивдүү методдун негизинде сабак процессин уюштуруу каралган. Башкача айтканда, сабактын багыты эрежеден практикага, жалпылыктан конкреттүүлүккө эмес, практикадан эрежелерге, башкача айтканда, өзгөчөлүктөн жалпылыкка. Бул да дүйнө таануунун этаптарына туура келет: адегенде практикалык, сезимдик билим, андан кийин бул билимди бири-бири менен салыштыруу жана карама-каршы коюу аркылуу теориялык (когнитивдик) билимге өтөт. Мисалы, көрүү жана угуу органдарынын жардамы менен сезүү, сезилгенди жалпылоо аркылуу талап кылынган билим окуучунун эсинде бекемделет.

§ 8. Эне (өзбек) тилин окутуунун жогоруда көрсөтүлгөн милдеттеринин негизинде мектепте эне тилин окутуунун мазмуну төмөнкү эки бөлүктөн турат:

Биринчи бөлүктө окуучулар баарлашуу аркылуу ар бир класста жалпы тил билими менен таанышат. Бул окуучуларга тилдин баарлашуу каражаты катары жалпы табиятын, анын коомдук маңызын, болмуштагы башка нерселер жана кубулуштар сыяктуу тынымсыз өсүп-өнүгүп келе жатканын сиңирет.

Тилдин кубулуштарын үйрөтүүдө сөздүн, анын синониминин, морфемасынын, антонимин, ар бир сөздүн түпкү жана которулган маанилеринин, айтылышын, жазылышынын үстүндө ырааттуу иштөө максатка ылайыктуу.

Экинчи бөлүктө ар бир класста тилдин философиясы, эне тилдин ички түзүлүшү, структуралык бирдиктери, милдеттери тууралуу суроо-жооп, практикалык көнүгүүлөр аркылуу маалымат берилет.

§ 9. Предметтин максаты жана милдеттери

Максаты:

- өзбек тилинин лексикалык-грамматикалык байлыгын оозеки жана жазуу кебинде активдүү колдонуусун, кеп ишмердүүлүктөрүнүн бардык түрлөрүндөгү компетенттүүлүктөрүнө ээ болуусун, кеп маданиятынын нормаларын кебинде туура сактоосун, сынчыл ой жүгүртүүсүн камсыз кылуу, функционалдык сабаттуулугун жана баалуулуктарын калыптандыруу;

- жазуу жана оозеки кеп ишмердүүлүктөрүн өркүндөтүү, баарлашуунун бардык чөйрөлөрүндө эне тилиндеги кеп маданиятынын чен-өлчөмдөрүн туура сактоого, көп тилдүү, көп маданияттуу коомдо эне тилинин тилдик-маданий баалуулуктарын барктай билүүгө калыптандыруу.

Милдеттери:

Билим берүүчүлүк (таанып-билүүчүлүк):

- окуучуну эне тилинин өз жашоо-турмушундагы, коомдогу, ишмердигиндеги орду менен маанисин так аныктап, билүүгө үйрөтүү. Эне тилин дүйнөнү таанып-билүүнүн каражаты жана чындыкты чагылдыруунун куралы, ошондой эле башка окуу предметтеринен билим алуунун *да куралы* катары колдонууну түшүндүрүү.

- тил жана кеп, тил жана аң-сезим, тил жана ойлоо, тил жана маданият түшүнүктөрүнүн ажырагыс биримдигине ынандыруу. Өзбек тилинин фонетикалык системасын лексико-фразеологиялык байлыгын, грамматикалык түзүлүшүн, орфографиялык, пунктуациялык жана орфоэпиялык нормалары менен эрежелерин практикалык негизде өздөштүрүп, өз кебинде колдонууга машыктыруу.

- окуучуну эне тилинин тил бирдиктеринин маанисин жана функцияларын толук аңдап-билүүгө, эне тилиндеги кубулуштарды, фактыларды талдап-синтездеп, системалуу өздөштүрүү, оозеки жана жазуу кебиндеги өзбек адабий тилинин нормаларын сактоо.

Өнүктүрүүчүлүк (жүрүм-турумдук):

-окуучуну кеп ишмердүүлүгүнүн бардык түрлөрүн (сүйлөө, угуу, окуу жана жазуу) жана сүйлөшүү, баарлашуунун ар кандай чөйрөлөрүндөгү кептик жүрүм-турумдук маданиятын толук билүүгө жана колдонууга үйрөтүү. Ар кандай чөйрөдө жана тематикада оозеки-жазуу түрүндө сабаттуу сүйлөө-жазуу маданиятына көнүктүрүү;

-өзүнүн оозеки жана жазуу кебин өз алдынча текшере алууга, сын көз менен карап, аны дайыма өркүндөтүү жөндөмүнө ээ кылуу;

- кеп ишмердүүлүгүнүн бардык түрлөрүн (сүйлөө, угуу, окуу жана жазуу) жогорку деңгээлде колдонууга, сабаттуу жаза билүүгө, коомдук чөйрөдө маданияттуу сүйлөөгө көнүктүрүү;

Тарбия берүүчүлүк (баалуулук):

-окуучуну эне тилин улуттук улуу дөөлөт, сыймык, маданият катары кабыл алып, аны тарыхый-руханий мурас деп таанып, аны менен сыймыктанууга, коргоого жана колдонууга көз карашын калыптандыруу.

-эне тили аркылуу улуттук баалуулуктарды, жалпы адамзаттык рухий дөөлөттөрдү өздөштүрүүгө, барктап-баалоого жетишүү

Бул максаттарга жетүү үчүн эне тил мугалими:

1. Окуучулардын тил илими боюнча билимдерин системалаштыруу, тереңдетүү, бекемдөө жана өркүндөтүү; тил илими боюнча бирдиктүү түшүнүктү калыптандыруу.
2. Учурдагы өзбек орфографиясынын негизги эрежелерин аң-сезимдүү өздөштүрүүгө жетишүү. Буга байланыштуу «Өзбек орфографиясынын негизги эрежелерин» «Өзбекче орфографиялык сөздүктө» толук сактоого үйрөтүү.
3. Өзбек адабий тилинин татаал түзүлүштөрүн эркин колдоно билүү көндүмдөрүн калыптандыруу.
4. Окуучулардын социалдык-экономикалык, укуктук жана маданий билимдерин жогорулатууга жардам берүү.
5. Окуучулардын пунктуацияны туура колдонууга, оозеки жана жазуу жүзүндө өз оюн ар тараптуу жана негиздүү айтууга жетишүү.
6. Фонетикалык, лексикалык, сөз курамын, морфологиялык жана синтаксистик талдоо жөндөмдөрүн өркүндөтүү.
7. Өзбек тилинин сөз байлыгын туура колдонууга үйрөтүү.

2. ПРЕДМЕТТИК КОМПЕТЕНТТҮҮЛҮКТӨР

Өзбек тили сабактарында төмөндөгү предметтик компетенттүүлүктөр калыптанууга тийиш. Алар орто жана жогорку класстардагы билим берүүнүн өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен төмөнкүчө аныкталды:

Кептик компетенттүүлүк

– мектептин бүтүрүүчүсү (сүйлөөчү-угуучу) карым-катнаштык негизде аткарылуучу милдеттерди аныктоого, тилди пикир алышуунун ар кыл кырдаалдарында оозеки жана жазуу формасында пайдаланууга, өзүнүн сөздүк корун байытуу менен кептик мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүүгө жөндөмдүү дегенди билдирет.

- карым-катнаштын (коммуникациянын) максатына ылайык жүрүп жаткан сүйлөшүүнүн же тексттеги ойдун предметин жана темасын түшүнөт жана түшүндүрүп бере алат;

- тексттеги негизги идеяны жана кошумча маалыматтарды бөлүп көрсөтүп, аларды талдап салыштырат;

- мазмунуна ылайык тексттердин функционалдык-семантикалык типтерин, кептин ар кыл түрлөрүн, тексттин жанрлары менен стилдерин айырмалайт жана оозеки, жазуу жүзүндө пайдалана алат;

- адабий тилдин нормаларына, пикир алышуунун максатына (кептик кырдаалдарга) ылайык текст түзөт;

- текстти ар кыл стилдик айырмачылыктарына (бир стилдеги текстти экинчи стилге айландыруу), түрдүү эмоционалдык жагдайларга (тондорго) ылайыктап кайрадан түзөт.

- ар бир грамматикалык тема кеп маданиятын түзүүнүн негизи болот, демек-грамматикалык ар бир теманы үйрөнүү сабагы - кеп маданиятына үйрөнүү сабагы деп

түшүнүлөт, кептин тазалыгы, тактыгы, тууралыгы, логикалуулугу, байлыгы, эмоционалдуулугу ж.б. түздөн-түз грамматикалык темалар менен тыгыз байланыштуу;

Тилдик компетенттүүлүк

12-класстын бүтүрүүчүсү эне тилинин жеке жана жалпы мыйзамдарын чагылдыруучу нормалар жана эрежелер боюнча билимге ээ болот, лингвистикалык маалыматтарды талдап - түшүндүрө алат, аналитикалык ой жүгүртүү көндүмдөрүнө ээ болот дегенди билдирет;

- тилдик бирдиктердин, тилдин системасындагы алардын функцияларын тексттеги ролу менен байланышта түшүнөт;

- тилдик бирдиктерди колдонуп, кептин түрлөрүнө жараша таза, туура, так, логикалуу, бай сүйлөп жана жаза алат.

- лингвистикалык түшүнүктөрдү, алардын кептеги функциялары менен маанилерин тексттин стилдерине ылайык комплекстүү түшүнүшөт;

- тилдик бирдиктердин синонимдештигин, структурасын, семантикасын тексттин стилдерине жараша айырмалай алышат;

- кептин оозеки жана жазуу формаларынын өзгөчөлүктөрүн айырмалай билишет;

- окуп үйрөнгөн орфограммалардын жана пунктуациялык эрежелердин көлөмүнө ылайык орфографиялык жана пунктуациялык көндүмдөргө ээ болот.

Этномаданий компетенттүүлүк

- мектеп бүтүрүүчүсү эне тилин жетик өздөштүрүү аркылуу социалдык- маданий- кептик шартты жана тарыхый-маданий *контекстти* эске алууга жөндөмдүү дегенди билдирет

- коомдо жүрүм-турумдун нормаларына ылайык баарлашуунун да социалдык ролу менен маани-маңызын түшүнө алат;

- элдин маданий мурасынын маанилүү бөлүгү катары тилге жекече мамилесин билдирет;

- кеп адебинин нормаларына ээ болот;

- тилди маданий казынасы анын байлыгы катары түшүнүү ишке ашат;

- окуучу эне тилинде баланын таза, туура, так, логикалык жактан бай сүйлөсө, демек, ал өзбек тилинин байлыгын, тазалыгын, тууралыгын, тактыгын ж.б. билдирет жана жеке адамдын тил маданияты улуттук тилдин маданиятын билдиерт.

РЕДМЕТТИН МАЗМУНУ

Кыргыз Республикасынын Билим берүү министрлиги тарабынан бекитилген базистик окуу планында «Эне (өзбек тили)» предметине бөлүнгөн сааттар төмөнкүдөй:

Класстар	Жумасына белгиленген саат	Жыл бою
7-класс	саат	саат
8- класс	саат	саат
9- класс	саат	саат

Тематикалык бөлүмдөр:

12 жылдык билим берүүнүн 7-9-класстары үчүн ӨЗБЕК ТИЛИ предметинин программасы

7-класс

Жумасына 1 саат

(34 саат)

№	Темалар	Саати
I- чейрек (9 саат)		
1.	31-август. Мекенибизде Эгемендүүлүк күнү. Киришүү. Тил жана анын коомдогу орду.	1 саат
6-класста алган билимдерин кайталоо		
2.	Сан атооч, ат атооч, этиш, тактооч сөз түркүмдөрүн кайталоо. Кызматчы сөз түркүмдөрү. Дилбаян – чыгармачыл текст. Дилбаян жана анын түрлөрү.	2 саат
Кепте сүйлөм		
Синтаксис жана пунктуация		
3.	Синтаксис жөнүндө жалпы түшүнүк. Сөз айкашынын синтаксиси. Сөз айкаштарында сөздөрдү айкалыштыруу ыкмалары: ээрчишүү, ыкташуу, башкаруу.	2 саат
4.	Сөз айкалышы жана татаал сөз. Сөз айкалышы жана туруктуу айкалыш. Сөз айкалышы жана сүйлөм.	1 саат
Сүйлөм. Сүйлөм жөнүндө жалпы маалымат		
5.	Айтылыш максаттарына жана маанилерине ылайык сүйлөмдүн жай, суроолуу болуп бөлүнүштөрү. Бул сүйлөмдөрдүн аягына коюлуучу тыныш белгилер.	2 саат
6.	Жат жазуу	1 саат
II - чейрек (7 саат)		
7.	Илептүү сүйлөм. Буйрук сүйлөм. Бул сүйлөмдөрдүн аягына коюлуучу тыныш белгилер.	2 саат
Жөнөкөй сүйлөм синтаксиси		
8.	Жөнөкөй сүйлөм жөнүндө жалпы маалымат. Жөнөкөй сүйлөмдөрдүн грамматикалык түзүлүшү. Жөнөкөй сүйлөмдүн түрлөрү. Баяндоочтун грамматикалык белгилери. Баяндоочтун түрлөрү. Этиштик баяндооч. Атоочтук баяндооч.	2 саат
9.	Жөнөкөй баяндооч. Тутумдаш баяндооч. Тутумдаш баяндоочтун түзүлүшү. Баяндоочтун сөз айкаштары жана иборалар билан ифодаланиши.	2 саат

10.	Баяндама.	1 саат
III - чейрек (10 саат)		
11.	Ээнин грамматикалык белгилери. Ээнин түрлөрү. Жөнөкөй ээ. Тутумдаш ээ. Ээ менен атоочтук баяндоочтун ортосунда сызыкчанын коюлушу.	1 саат
12.	Жалаң жана жайылма сүйлөмдөр.	2 саат
13.	Айкындооч мүчөлөр. Толуктооч жөнүндө жалпы маалымат. Тике толуктооч. Кыйыр толуктооч.	2 саат
14.	Аныктооч жөнүндө жалпы маалымат. Жөнөкөй аныктооч. Тутумдаш аныктооч. Сифатловчи аныкловчи. Қаратқичли аныкловчи. Изоҳловчи.	2саат
15.	Бышыктооч жөнүндө жалпы маалымат. Жөнөкөй бышыктооч. Тутумдаш бышыктооч. Орун бышыктооч. Мезгил бышыктооч.	2 саат
16.	<i>Дилбаян</i>	1 саат
IV- чейрек (8 саат)		
17.	Сыпат бышыктооч. Себеп бышыктооч. Максат бышыктооч. Сан-өлчөм бышыктооч. Сүйлөмдөрдөгү сөздөрдүн орун тартиби. Кептеги басым жана логикалык Басым.	2 саат
Бир тутумдүү жөнөкөй сүйлөм жана алардын түрлөрү		
18.	Белгилүү жактуу сүйлөм. Белгисиз жактуу сүйлөм. Жалпылама жактуу сүйлөм. Жаксыз сүйлөм.	2 саат
19.	Атама сүйлөм. Кемтик сүйлөм. Сөз-сүйлөм.	2 саат
20.	Жат жазуу.	1 саат
21.	Окуу жылында өткөндөрдү кайталоо.	1 саат
Баары:		34 саат

8-класс
Жумасына 1 саат
(34 саат)

№	Темалар	Саати
I- чейрек (9 саат)		
1.	Киришүү. Өзбек тилинин пайда болушу жана өнүгүшү.	1 саат
7-класста алган билимдерин кайталоо		
2.	Айтылыш максаттарына жана маанилерине ылайык сүйлөмдөр. Жөнөкөй сүйлөм. Жөнөкөй сүйлөмдүн түрлөрү.Ээ менен баяндооч. Айкындооч мүчөлөр. Аныктооч. Толуктооч. Бышыктооч. Бир	2 саат

	тутумдүү жөнөкөй сүйлөмдөрдүн түрлөрү.	
	Кепте сүйлөм	
	Сүйлөмдүн бир өңчөй мүчөлөрү	
3.	Сүйлөмдүн бир өңчөй мүчөлөрү жөнүндө жалпы маалымат. Бир өңчөй ээ. Бир өңчөй баяндооч. Бир өңчөй толуктооч. Бир өңчөй аныктооч. Бир өңчөй бышыктооч. Бир өңчөй мүчөлүү сүйлөмдөгү тыныш белгиси.	3 саат
4.	Бир өңчөй мүчөлүү сүйлөмдөгү жалпылагыч сөз жана анын тыныш белгиси. Ажратылган бұлакли гаплар, уларда оҳанг ва тиниш белгилари.	2 саат
5.	Жат жазуу.	1 саат
	II- чейрек (7 саат)	
6.	Ажратылган тўлдирувчи. Ажратылган аниқловчи. Ажратылган ҳол. Аларда тыныш белгилеринин колдонулушу.	2 саат
	Каратма сөз жана киринди сөз катышкан сүйлөмдөр	
7.	Каратма сөз. Каратма сөздөрдө тыныш белгилеринин колдонулушу.	2 саат
8.	Киринди сөз, Киринди сөз айкаштары. Киринди сүйлөм. Аларда тыныш белгилеринин колдонулушу.	2 саат
9.	Баяндама	1 саат
	III- чейрек (10 саат)	
10.	Татаал сүйлөмдөр жөнүндө жалпы түшүнүк. Татаал сүйлөмдүн грамматикалык түзүлүшү. Татаал сүйлөмдө тыныш белгиле Татаал сүйлөмдүн мүчөлөрү жана аларды байланыштырган каражаттар.	1 саат
9.	Татаал сүйлөмдүн түрлөрү. Тең байланыштагы татаал сүйлөмдөр. Багыныңкы байланыштагы татаал сүйлөмдөр. Көп багыныңкылуу жана аралаш татаал сүйлөмдөр. Аларда тыныш белгилеринин колдонулушу.	4 саат
11.	Инкор боғловчиси ёрдамида боғланган қўшма гаплар. Бўлса, эса сөздөрүнүн жардамында байланышкан тең байланыштагы татаал сүйлөмдөр. Аларда тыныш белгилеринин колдонулушу.	4 саат
12.	Жат жазуу.	1 саат
	IV- чейрек (8саат)	
	Багыныңкы байланыштагы татаал сүйлөмдөр	
13.	Мезгил багыныңкы сүйлөм. Себеп багыныңкы сүйлөм. Максат	4 саат

	багыныңкы сүйлөм. Шарттуу багыныңкы сүйлөм. Салыштырма багыныңкы сүйлөм. Сыпат багыныңкы сүйлөм. Сан – өлчөм багыныңкы сүйлөм. Багыныңкы байланыштагы татаал сүйлөмдөрдө тыныш белгилеринин колдонулушу.	
14.	Деб сөзү менен байланышкан багыныңкы сүйлөм. Аларда тыныш белгилеринин колдонулушу.	2саат
15.	Жат жазуу.	1 саат
16.	Окуу жылында өткөндөрдү кайталоо.	1 саат
	Баары:	34 саат

9- класс
Жумасына 1 саат
(34 саат)

№	Мавзулар	Сааты
	I -чейрек (9 саат)	
1.	Киришүү “Кыргызстандын мамлекеттик тили жөнүндө” мыйзамдын кабыл алынышы. Кыргызстандагы тилдердин байланыштары	1 саат
	8-класста алган билимдерин кайталоо	
2.	Татаал сүйлөмдүн түрлөрү. Тең байланыштагы татаал сүйлөмдөр. Багыныңкы байланыштагы татаал сүйлөмдөр. Көп багыныңкылуу татаал сүйлөм.	2 саат
	Кепте сүйлөм	
3.	Кўрсатиш олмошли эргаш гапли кўшма гаплар. Нисбий сўзли эргашган кўшма гаплар. Кесим эргаш гапли кўшма гаплар. Аларда тыныш белгилеринин колдонулушу.	3саат
4.	Ээ багыныңкы сүйлөм. Аларда тыныш белгилеринин колдонулушу. Толуктооч багыныңкы сүйлөм. Аларда тыныш белгилеринин колдонулушу.	2 саат
5.	Жат жазуу.	1 саат
	II- чейрек (7 саат)	
6.	Аниктооч багыныңкы сүйлөм. Аларда тыныш белгилеринин колдонулушу. Бош гапни тўлалигича изохлайдиган эргаш гаплар. Бышыктооч багыныңкы сүйлөм. Аларда тыныш белгилеринин колдонулушу.	2 саат

7.	Равиш эргаш гап. Пайт эргаш гап. Ўрин эргаш гап. Сабаб эргаш гап. Мақсад эргаш гап. Аларда тыныш белгилеринин колдонулушу.	4 саат
8.	Баяндама.	1 саат
	III- чейрек (10 саат)	
9.	Шарт эргаш гап. Микдор-даража эргаш гап. Аларда тыныш белгилеринин колдонулушу.	2 саат
	Боғловчисиз қўшма гап	
10.	Боғловчисиз қўшма гап ҳақида маълумот. Аларда тыныш белгилеринин колдонулушу. Қўшма гап турларининг маънодошлиги.	2 саат
	Тике жана кыйыр сөздөр	
11.	Тике жана кыйыр сөз. Төл жана бөтөн сөздөр. Алардын жазылышы. Төл жана бөтөн сөз, тике жана кыйыр сөздөгү тыныш белгилери.	3 саат
	Көп багыныңкылуу татаал сүйлөм	
12.	Көп багыныңкылуу татаал сүйлөмдөр жөнүндө жалпы түшүнүк. Аларда тыныш белгилеринин колдонулушу.	2 саат
13.	Дилбаян.	1 саат
	IV- чейрек (8 саат)	
	Тил жөнүндө маалымат	
14.	Тилдин пайда болушу жана өнүгүшү Кыргыз тили – республикабыздын мамлекеттик тили Өзбек тили – өзбек элинин улуттук тили Орус тили – эл аралык тилдердин бири	2 саат
	Стилистика	
15.	Сүйлөшүү стили. Иш кагаздар стили. Илимий стиль. Публицистикалык стиль. Көркөм стиль	3 саат
	Кеп маданияты	
16.	Кеп маданияты	1 саат
17.	Жат жазуу	1 саат
18.	Окуу жылында өткөндөрдү кайталоо	1 саат
	Баары	34 саат

Күтүлүүчү натыйжалар

7-9- класстарды аяктоодо окуучулар билүүгө тийиш болгон талаптар

Окуучу:

кептик компетенттүүлүк боюнча:

тилдеги жана кептеги текстти түшүнөт

- тексттин типтери (баяндоо, сүрөттөө, ой жүгүртүү) жана кептин стилдеринин (сүйлөшүү, көркөм, илимий) түзүлүшү тууралуу түшүнөт;
- окуу программасына киргизилген жанрлардын негизинде тексттин түзүлүшү, кептин типтери жана стилдери (оозеки, илимий жана көркөм) жөнүндө маалыматтарды оозеки жана жазма кепте колдонот;
- коомчулуктун жашоосундагы тилдин ролун түшүнөт;
- тексттердеги улуттук-маданият компоненттерин чагылдырган сөздөрдүн маанисин сөздүктүн жардамы менен түшүнөт;
- улуттук маданият компоненттерин маанисин лексикалык кебинде пайдаланат;
- элдик маданияттын жана үрп- адаттардын мүнөздүү өзгөчөлүктөрүн сүрөттөрдү жана заттарды баяндоо менен белгилейт.

Сүйлөшөт

- оозеки кебине байкоо жүргүзүү менен маданияттуу кепке ээ болот;
- талкуу жараткан кызыктуу темаларда үлгүлүү диалог курат;
- кептин түрлөрүн жана стилдерин катыштырып, кырдаалдык – тематикалык текст түзөт;
- күнүмдүк мамиле түзүүдөгү этикеттик нормалар менен таанышат;
- белгилүү кептик кырдаалдарда кептик этикетти пайдалана алат;
- муктаждыкка жараша кептик этикеттерди ар кандай кырдаалдарда өзгөртө алат;
- кеп маданиятынын, чечендик кептин ыкмаларын билет.

Жазат

- дилбаянды толук жазат. Тандаган тема боюнча эпиграф тандайт, татаал план түзөт;
- кептин түрлөрү жана стилдери боюнча өз алдынча текст жарата алат;
- ар кыл жанрлардагы тексттерди даярдап жазат;
- чакан аңгеме жазат.

Тилдик компетенттүүлүк боюнча:

Тилдеги жана кептеги сүйлөмдү тактайт

- татаал сүйлөмдөгү байланыш каражаттар жана жөнөкөй сүйлөмдүн түрлөрү, тыныш белгилери, алардын түрлөрү жана коммуникативдик функциялары жөнүндө билет;
- жөнөкөй сүйлөмдүн түрлөрү, тыныш белгилери жана алардын коммуникативдик кызматтары жөнүндө маалыматтарды алышат, аларды оозеки жана жазма кепте колдонот;
- сунушталган үлгү боюнча жөнөкөй сүйлөмдүн бир өңчөй мүчөлөрү, кириңди жана каратма сөздөр менен сөз айкаштарын түзөт;
- сунушталган алгоритм боюнча жөнөкөй сүйлөмдүн бир өңчөй мүчөлөрү, кириңди жана каратма сөздөр менен сөз айкаштарын түзөт;
- коммуникативдик маселелерге жараша жөнөкөй сүйлөмдүн түрлөрүн, татаал сөздөрдү, сөз айкаштарын өз алдынча талдайт;
- сүйлөмдүн обочолонгон түшүндүрмө мүчөлөрүндөгү тыныш белгилерин билет;
- татаал сүйлөмдө, тең, багыныңкы байланыштагы татаал сүйлөмдөрдөгү тыныш белгилерин билет. Көп багыныңкылуу татаал сүйлөмдөгү тыныш белгилерин билет.

Төл жана бөтөн сөз, тике жана кыйыр сөздөрдү талдай алат;
-цитатанын тыныш белгилери. Интервьюнун тыныш белгилери. Репортаждагы тыныш белгилерди туура кое алат.

III. ӨЗБЕК ТИЛИ ПРЕДМЕТИН ОКУТУУНУН ПРИНЦИПТЕРИ, МЕТОДДОРУ ЖАНА ФОРМАЛАРЫ

Өзбек тилин окутуунун стандарты окутуунун жалпы дидактикалык принциптерине (илимийлүүлүк, жеткиликтүүлүк, табигыйлык, ырааттуулук, көрсөтмөлүүлүк ж.б.) жана жеке предметтик принциптерге негизделет. Предметтик принциптер эне тилди өздөштүрүүнүн мыйзам-ченемдеринен келип чыгат.

Коммуникативдик принцип;

Тил жана ойлоонун биримдиги принциби;

Окуучулардын сүйлөшүү практикасынан тексттин теориясына өтүү принциби;

Интеграциялык принцип;

Стратегиялык принцип;

Тил, кеп жана текстти биримдикте окутуу принциби.

Коммуникативдик-ишмердүүлүк багытты ишке ашырууну камсыз кылуучу төмөндөгүдөй окуу ресурстарын тандоо принциптери да эске алынат:

Дүйнө таануучулук принцип тилди дүйнө таанууну калыптандыруучу каражат катары, анын келип чыгышы, тарыхый өнүгүшү, функциялары, системалуулугу, тилдердин көп түрдүүлүгү, жазуу-сызуунун келип чыгышы, өзбек эли, тарыхы, маданияты, өзбек адабий тили жана аны коомдук турмуштун бардык чөйрөлөрүндө колдонуу, өнүктүрүү, сыймыктануу, коргоо ж.б. маалыматтарды камтыган окуу материалдарын (тексттерди) тандоону талап кылат.

Системалык-функционалдык принцип кептин түрдүү типтерине жараша тандалган жана түрдүү стилдердеги тексттерди колдонууну көңүлгө алат. Ал аркылуу окуучулардын кеп ишмердүүлүктөрүн өркүндөтүүнүн теориялык жана практикалык негиздерин үйрөтүү, өзбек адабий тилин баарлашууну ишке ашыруучу, информация сактоону камсыз кылган система катары туюндурган негизги түшүнүктөрдү тандоо, өздөштүрүү ишке ашат.

Эстетикалык принцип эне тилдин байлыгын, анын көркөм сөз каражаттарын, кеп маданиятын, тексттин этикалык, эстетикалык жагдайларын талдап үйрөнүүнү талап кылат. Аларды өздөштүрүү менен окуучунун кебинин көркөм, орундуу, эмоционалдуу болуусун, кеп ишмердүүлүгүн сапаттуу өркүндөтүүнү көздөйт.

Предмет аралык принцип өзбек тилин окутуунун мазмунуна башка окуу предметтеринин материалдарын киргизүүнү, ал аркылуу окуучунун предметтер боюнча билимдерин тереңдетүү, бышыктоо максатын көздөйт.

Практикалык принцип эне тилдин практикалык негиздерине басым коюп, төмөнкүдөй милдеттерди чечет:

– тилдик фактыларды (жана тексттерди) талдоо, өздөштүрүү, классификациялоо, оңдоо, толуктоо, кайра түзүү, өз алдынча текст түзүү сыяктуу көндүмдөрдү калыптандырууга багытталган окуу материалдарын тандоо;

– керектүү маалыматтарды табуу, текст менен иштөө, баалоо, кайра иштеп чыгуу, кырдаалдар жана чөйрөгө ылайык маек куруу, өз пикирин, тыянагын билдирүү;

– окуучулардын түйүндүү жана предметтик компетенттүүлүктөрүн калыптандырууга багытталган окуу ишмердүүлүгүнүн формаларын, методдорун жана каражаттарын практикада колдонуу ж.б.

Өзбек тили сабактарынын типтери жана аны уюштуруу жолдору

1. Аралаш:

- сабактын тиби;
- сабактын формасы;
- сабакты өтүү методу
- жабдылышы, керектелүүчү каражаттар

Сабактын дидактикалык максаттары жана ага жетүүдөгү көрсөткүчтөр:

- а) максаттар;
- б) мугалимдин көрсөткүчтөрү;
- в) окуучунун көрсөткүчтөрү

Жаңы сабактын негизги идеясы, кыскача мазмуну (тезистик формада)

Боюнча бышыктоо:

- а) маалыматтык бышыктоо үчүн суроолор
- б) үйрөнгөнүн колдонуп бышыктоо үчүн тап-шырмалар
- в) проблема чечүү багытындагы иштер
- г) чыгармачыл бышыктоо үчүн иштер

Күтүлүүчү натыйжалар, окуучулар ээ болуучу компетенттүүлүктөр:

- а) тилдик;
- б) кептик;
- в) лингвоэтномаданий

Окуучулардын билимин баалоо формасы:

- а) прогноздоочу;
- б) формативдүү;
- в) суммативдүү.

Үйгө тапшырмалар:

- а) колдонуу багытындагы тапшырма;
- б) проблема чечүүчү тапшырма;
- в) чыгармачыл тапшырма.

1) Бышыктоо сабагындагы иш-аракеттер:

- сабактын тиби;
- сабактын формасы;
- сабакты өтүү методу;
- жабдылышы, керектелүүчү каражаттар

Бышыктоонун максаттары жана ага жетүүдөгү көрсөткүчтөр:

- а) проблема чечүү багытындагы суроолор жана тапшырмалар;
- б) чыгармачыл бышыктоо үчүн тапшырмалар;
- окуучулардын билимин баалоо;

Үйгө тапшырма:

- а) чечүүчү проблемалуу суроолор жана тапшырмалар;
- б) чыгармачыл тапшырмалар

3) Жаңы билим берүү сабагындагы иш-аракеттер:

- сабактын тиби;
- сабактын формасы;
- сабакты өтүү методу;
- жабдылышы, керектелүүчү каражаттар;
- жаңы бере турган негизги түшүнүктөр;
- эрежелер, грамматикалык формалар, мыйзамдар;
- негизги түшүнүктөр жана аларды моделдөө;

Сабактагы жаңылык:

- а) жаңылыкты мугалимдин ачып берүүсү;
- б) жаңылыкты окуучунун ачуусу.

Ишмердиктер:

- а) мугалим менен бирге иштөөдөгү ишмердик;
- б) окуучунун өз алдынча ишмердиги;

Күтүлүүчү натыйжалар, окуучулар ээ болуучу компетенттүүлүктөр:

- а) тилдик;
- б) коммуникативдик;
- в) этномаданий;
- окуучунун ишмердигин баалоо;

Үйгө тапшырма:

- а) маалыматтык тапшырмалар;
- б) проблема чечүү багытындагы тапшырмалар;
- в) чыгармачыл бышыктоо үчүн тапшырмалар.

4) Кайталоо, текшерүү сабагынын планы;

- сабактын тиби;
- сабактын формасы;
- сабакты өтүү методу;
- жабдылышы, керектелүүчү каражаттар;
- кайталоо, текшерүү сабагынын максаттары жана ага жетүүдөгү көрсөткүчтөр;

Сабактын максаттары:

- а) билим берүүчүлүк максаты;
- б) өнүктүрүүчүлүк максат;
- в) тарбиялоочулук максат;

Максатка жетүүдөгү көрсөткүчтөр:

- а) мугалимдин көрсөткүчтөрү;
- б) окуучунун көрсөткүчтөрү;

Алган жаңы билимди кайталоонун жана текшерүүнүн багыттары:

- а) кайталоо үчүн суроолор;
- б) маалыматтарды эске салып кайталоо үчүн суроолор;
- в) эске салгандарды практикада колдонуп кайталоо жана текшерүү үчүн суроолор жана тапшырмалар;
- г) эске салып проблема чечүүсүн текшерүү багытындагы суроолор жана тапшырмалар;
- д) эске салып чыгармачыл кайталоо үчүн тапшырмалар

- тест менен кайталоо;
- окуучулардын билимин баалоо;

Үйгө тапшырма:

- а) проблемалуу суроолор жана тапшырмалар
- б) чыгармачыл тапшырмалар.

5) Көнүгүү, машыгуу сабагы:

- сабактын тиби;
- сабактын формасы;
- сабакты өтүү методу;
- жабдылышы, керектелүүчү каражаттар;
- көнүгүү, машыгуу сабагынын максаттары жана ага жетүүдөгү көрсөткүчтөр:

Дидактикалык максаттар:

- билим берүүчүлүк;
- өнүктүрүүчүлүк;
- тарбиялоочулук.

Максатка жетүүдөгү көрсөткүчтөр:

- а) максатка жетүүдөгү мугалимдин көрсөткүчтөрү;
- б) окуучунун көрсөткүчтөрү.

Сабактагы ишмердиктин багыттары:

- а) мугалим менен бирге иштөөдөгү ишмердик;
- б) окуучунун өз алдынча ишмердиги;

Көнүгүү-тапшырмалардын мүнөзү:

- а) эске салгандарды практикада колдонуп машыгуу жана көнүгүү үчүн суроолор жана тапшырмалар;
- б) проблема чечип машыгуу үчүн суроолор жана тапшырмалар;
- в) чыгармачыл машыгуу жана көнүгүү үчүн тапшырмалар

Күтүлүүчү натыйжалар, окуучулар ээ болуучу компетенттүүлүктөр:

- а) тилдик компетенттүүлүк;
- б) коммуникативдик компетенттүүлүк;
- в) этномаданий компетенттүүлүк;
- окуучулардын билимин баалоо:

Үйгө тапшырмалар:

- а) проблемалуу тапшырмалар;
- б) чыгармачыл тапшырмалар.

IV. БААЛОО

Баалоонун критерийлери, нормалары

Өзбек тили сабагындагы билимдин натыйжасын баалоо окутуп үйрөтүүнүн формалары жана методдорунун максаты менен тыгыз байланышта. Баалоонун максаты- күтүлүп жаткан билимдин чыныгы натыйжаларына карата аныктоо. Окуучулардын билимин баалоодо мугалим окутуунун методдоруна жана формаларына жараша түрдүү методдорду колдонот.

Баалоонун негизги принциптери

Окуучуларды баалоодо мугалим *калыстык, ишеничтүүлүк, жарамдуулук* сыяктуу негизги принциптерди жетекчиликке алышы зарыл.

Калыстык. Калыстык принциби бардык окуучулар бирдей шартта окшош сыноодон өтүшүн талап кылат. Маалыматтарды текшкрүү калыстыгы мугалим үчүн дагы, бардык окуучулар үчүн дагы баалоонун бирдей критерийлеринин болушун туюндурат.

Ишеничтүүлүк. Ишеничтүүлүк принциби ошол эле белгини кайталап өлчөөдө бирдей натыйжа алууга мүмкүнчүлүк берген педагогикалык баалоонун тактыгын билдирет.

Жарамдуулук - бул башка нерсе эмес, чын эле өлчөөгө тийиш болгон нерсе өлчөнүп жаткандыгын көрсөткөн баалоо усулунун аныктыгы.

Баалоонун түрлөрү

Окуучулардын билим алуудагы жетишкендиктери менен өсүшүн өлчөө үчүн баалоонун үч түрү колдонулат: *диагноздоочу, калыптандыруучу жана жыйынтыктоочу.*

Диагностикалык баалоо

Прогресске баа берүү үчүн мугалим окуу жылы ичинде жетишилген натыйжалар менен окуучунун билгиликтеринин баштапкы калыптануу деңгээлине салыштыруу жүргүзөт. Диагноздоочу баалоонун натыйжалары сыпаттоо түрүндө катталып, жалпыланат жана мугалимдин окутуу милдеттерин аныкташына, окуучуга берилүүчү тапшырмаларды берүү жолу менен окуу процессине түзөтүүлөрдү киргизишине жана анын өркүндүтүшүнө негиз болот.

Калыптандыруучу баалоо

Калыптандыруучу баалоонун максаты - окуучунун жетишкендиги менен материалды жекече өздөштүрүү өзгөчөлүктөрүн аныктоо, ошондой эле окуучунун ийгиликке жетиши үчүн сунуштарды иштеп чыгуу. Мугалим калыптандыруучу баалоону окутуунун жүрүшүнө жараша өз убагында түзөтүү, пландоого өзгөртүү киргизүү үчүн пайдаланат. Окуучунун жөндөм деңгээли эмес, ал аткарган конкреттүү иш бааланат. Окутуунун аралык натыйжаларын баалоодо окуучулардын өзгөчөлүктөрү (ишти аткаруу тездиги, теманы өздөштүрүү жөндөмү ж.б) эске алынып, окуучулардын жетишкендиктери менен өсүштөрүнө көңүл бурулат. Окуучунун өсүшү билим берүү тармагы менен предметтердин алкагында окутуу максаты болуп саналган белгилүү натыйжаларга жетүү катары аныкталат. Журналга баа зарылдыгына карай коюлат (катталат), мугалим окуучунун жекече өсүшүнө жүргүзгөн байкоолорун белгилейт.

Жыйынтыктоочу баалоо

Жыйынтыктоочу баалоо окутуунун ар бир баскычында пландалуучу натыйжаларга окуучулардын жетишүү даражасын аныктоо үчүн кызмат кылып, *утурумдук, аралык жана жыйынтыктоочу* баалодон түзүлөт.

жекече аткарылган тапшырмаларды *утурумдук баалоо* баа берүү ченемдери (туура чечимдердин саны, кетирилген катарлардын саны, тариздөө эрежелеринин сакталышы ж.б.) менен мугалим жана/же окуучулардын өздөрү берген өзүнчө ишти аткаруу критерийлерине жараша жүргүзүлөт. Мугалим окуучулардын окуу материалын өздөштүрүүдөгү өзгөчөлүктөрүнө жараша утурумдук баалоо жүргүзөт.

Аралык баалоо предметтик курикулумда аныкталган иштердин түрүнүн негизинде жүргүзүлөт.

Кат жүзүндөгү иштер/булактар менен иштөө;

Оозеки жооп /жүзачар;

Долбоор, изилдөө иши, иштердин бөтөнчө түрлөрү ж.б.

Иштердин бардык түрлөрү баалоо критерийлеринин негизинде бааланып, милдеттүү болуп саналат жана мугалим тарабынан баалоо планын иштеп чыгууда алдын ала пландалат. *Жыйынтыктоочу баалоо* мектеп календарына (чейрек, жарым жылдык, окуу жылы ылайык) жүргүзүлүп, аракеттеги ченемдер менен баалоонун иштелип чыккан критерийлерге жараша кат жүзүндө аткарылат.

Милдеттүү иштердин түрлөрүнүн саны жана жыйынтыктоочу баалоодогу салыштырма катыш окутуу баскычтары менен предметтердин өзгөчөлүгүн эске алуу менен аныкталат. Иштердин формасынын ар түрдүүлүгүн мугалим окуучулардын жекече өзгөчөлүктөрүн эске алып аныктайт.

Баалонун типтери

Билим берүү тутумунда милдеттери менен айырмалануучу педагогикалык баалоонун эки түрү колдонулат: *ченемдик* жана *критерийлик*.

Айрым окуучулардын билимдерин ченемдик баалоо окуп жаткандардын өзүнчө тобунун даярдык деңгээлине карата жүргүзүлөт. Анын максаты – айрым окуучулар менен калган окуучулардын ортосунда билимдерин иш жүзүндө салыштыруу.

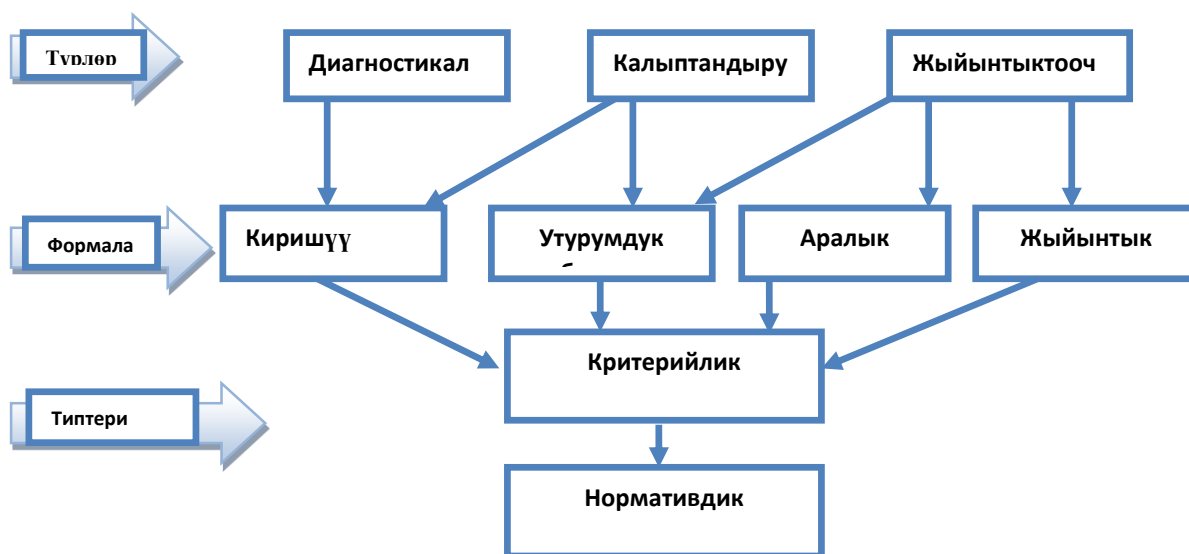
Айрым окуучулардын билимдерин критерийлик баалоо белгиленген стандарттарга ылайык жүргүзүлөт. Анын максаты белгиленген стандарттарга ылайык айрым окуучулардын жетишкен натыйжаларын сыпаттоо.

Баалоонун бул эки түрү бири бирин жокко чыгарбайт, педагогикалык практикада ченемдик дагы, критерийлик дагы баалоо зарыл.

Мугалим баалоонун кайсы түрүн колдонуу керктигин аныктоо үчүн баалоонун максатын эске алышы абзел.

Эгер ар бир окуучунун окуу материалынын маанилүү бөлүгүн өздөштүргөн-өздөштүрбөгөндүгүн аныктоо зарыл болсо, бул учурда баалоонун критерийлик түрүн колдонуу шарт. Предмет боюнча мектеп олимпиадасына катыштыруу үчүн класстан бир нече окуучуну тандап алуу зарыл болгондо сөзсүз баалоонун ченемдик түрү керек.

Баалоонун түрлөрү, формалары жана типтери

Ўзбек тили сабагында негизги иштерди баалоо критерийлери жана нормалары

Оозеки сурамжылоо

Ўзбек тилинде оозеки сурамжылоо окуучулардын билимин эсепке алуунун негизги жолу болуп саналат. Окуучунун толук жообу берилген темага байланыштуу, логикалык ырааттуу билдирүү, анын аныктамаларды, конкреттүү учурларда эрежелерди колдоно алуу жөндөмүн көрсөтөт.

Окуучулардын жообун сунушталган баалоо критерийлери:

1) жооптун суроого дал келиши;

2) жооптун далилдөөсү;

3) жооптун тил кооздугу.

Сунушталган нормативдер:

Оозеки жооптун баалоо көрсөткүчүнүн таблицасы

Баа	Көрсөткүчтөр
“5” деген баа	Окуучу билимин жана ошол теманы түшүнгөнүн көрсөтөт: 1) тил түшүнүктөрүнө туура аныктамаларды берет; 2) өзүнүн ой пикирин негиздей алат, билимин практикада колдон алат, керектүү мисалдарды китептен эле келтирбестен, өз алдынча да түзө алат; 3) адабий тилдин нормаларында материалды иреттүү жана туура баяндайт.
“4” деген баа	Жооп “5” деген баадагы талаптарга дал келет, бирок өзү оңдогон 1, 2 катага, ырааттуулукта жана тил кооздугундагы баяндоодо 1-2 кемчиликке жол берет.
“3” деген баа	Окуучу билимин жана ошол теманын негизги жоболорун түшүнгөнүн көрсөтөт, бирок: материалды толук эмес баяндайт жана түшүнүктөрдү же эрежелерди так эмес аныктоого жол берет; 2) өз оюн жетишерлик терең жана ишенердик далилдей албайт жана өз мисалдарын келтире албайт; 3) материалды ирээти менен баяндабайт жана тил кооздугунда баяндоодо катага жол берет.
“2” деген баа	Окуучу ылайыктуу бөлүмдүн материалын көпчүлүк бөлүгүн билбегендигин көрсөтөт, эреже жана түшүнүктөрдү так жана кыска түшүндүрүүдө катага жол берет, материалды ирээтсиз баяндайт. “2” деген баа окуучуну даярдоодо кийинки материалды ийгиликтүү өздөштүрүүсүнө олуттуу тоскоол боло турган кемчиликтерин белгилейт.
“1” деген баа	Окуучу материалды толук билбегендигин жана түшүнбөгөндүгүн көрсөтөт.

Эскертүү. (“5”, “4”, “3”) деген баа бир эле жолу берилген жоопко гана эмес (окуучунун даярдануусун текшерүүгө белгилүү бир убакыт берилгенде), убакытка бөлүнүп берилген, башкача айтканда окуучу тарабынан берилген жооптордун жыйынтыгы, сабак аралыгында (ар бир сабакка балл чыгарылат), сабак учурунда окуучунун жооптору угулган гана эмес, анын билимин практикада колдонуу жөндөмдүүлүгүн текшерүү жүргүзүлгөн шартта.

Жат жазуу

Жат жазуу – бул орфографиялык жана пунктуациялык сабаттуулукту текшерүүнүн негизги формасы. Жат жазууга байланыштуу тексттерди колдонуу жөндүү, заманбап, адабий тилдин нормаларына жооп берген, ошол класстын окуучуларына мазмуну боюнча ылайыктуу болуш керек.

Жат жазуу тексттерине болгон талаптар.

Тексттин көлөмү

7-класс үчүн- 110-120,

8-класс үчүн-120-150,

9-класс үчүн- 150-170 сөз.

Сөздөрдү эсептөөдө өз адынча жана көмөкчү сөздөр да эсепке алынат.

Сөздүн көлөмү текшерүүгө мүмкүн болбогон жана текшерүүгө кыйын болгон жазылуулар менен, жазуу эрежелерине окуучулар атайы үйрөтүлүшкөн:

7-класс – 7 сөздөн ашык эмес,

8-9 класстар – 10дон ашпаган ар түрдүү сөздөр.

Биринчи чейректин аягына чейин тексттин көлөмү сакталат, кийинки класска сунушталат.

Контролдук сөздүк жат жазуу текшерүүгө мүмкүн болбогон жана текшерүүгө кыйын болгон орфограммалар менен сөздөрдү өздөштүрүүсүн текшерет. Ал төмөнкү сөз көлөмүнөн турушу мүмкүн 7-класс үчүн 25-30, 8- класс үчүн- 30-35, 9-класс үчүн 34-40. Белгилүү бир темадагы жат жазуу ошол теманын орфограмма же пунктограммалардын негизги формаларын кошуш керек, жана да мурда жетишкендиктеринин бекемдигин табуусун камсыз кылат.

Сунушталган нормативдер:

Жат жазууну баалоо көрсөткүчүнүн таблицасы

Баа	Көрсөткүчтөр
“5” деген баа	Катасыз иш же 1 одоно эмес орфографиялык, 1 одоно эмес пунктуациялык же 1 одоно эмес грамматикалык катасы бар болсо.
“4” деген баа	2 орфографиялык жана 2 пунктуациялык, же 1 орфографиялык жана 3 пунктуациялык каталар, же 4 пунктуациялык ал эми орфографиялык каталардын жок болгонунда. “4” деген баа 3 орфографиялык катада коюлушу мүмкүн, эгер алардын арасында бир типтегилер болсо. Аны менен бирге 2 грамматикалык катага да жол берилет.
“3” деген баа	4 орфографиялык жана 4 пунктуациялык каталар, же 3 орфографиялык жана 5 пунктуациялык каталар, же 7 пунктуациялык ал эми орфографиялык каталардын жок болгонунда. 5-класста “3” деген бааны 5 орфографиялык жана 4 пунктуациялык каталарда коюуга уруксат берилет. “3” деген баа 6 орфографиялык жана 6 пунктуациялык катада коюлушу мүмкүн, эгер алардын арасында бир типтүү жана одоно эмес каталар бар болсо. Анын менен бирге 4 грамматикалык катага да жол берилет.
“2” деген баа	7 орфографиялык жана 7 пунктуациялык каталар, же 6 орфографиялык жана 9 пунктуациялык каталар, же

	8 орфографиялык жана 6 пунктуациялык каталар.
“1” деген баа	“2” деген баага караганда каталардын санынын көптүгү.

Эскертүү.

Жат жазууну баалоодо оңдолот, бирок катасы эсептелинбейт:

- 1) сөз ташууда;
- 2) мектеп программасына кирбеген эрежелерге;
- 3) али үйрөнбөгөн эрежелерге;
- 4) жазуудагы жаңылыштык - туура эмес жазылуулар.

Жат жазууларды баалоодо катанын өзгөчө сапатын эсептөө маанилүү. Каталар арасында одоно эмес, мындайча айтканда сабаттуулукту мүнөздөй турган олуттуу мааниге ээ болбогондорун белгилей кетиш керек. Каталарды эсептөөдө эки одоно эмес ката бир катага эсептелинет. Одоно эмес каталарга төмөнкүлөр кирет:

- 1) эрежеден тышкары
- 2) баш тамганын, энчилүү аттардын жазылышы;
- 3) бир тыныш белгинин ордуна экинчиси коюлган учурда;
- 4) айкалышып турган белгилердин бирин калтырып кетүү же ырааттуулугун бузуу.

Катанын бир типтүү жана кайталана берүүчүлүгүн эске алуу керек. Эгерде ката бир эле сөздө же бир уңгу сөздүн уңгусунда кайталана берсе, анда ал бир катага эсептелинет. Бир типтүү деп бир эреже бузулган катаны эсептейбиз, эгер туура жазылуунун тандоо шарты ошол сөздүн грамматикалык жана фонетикалык өзгөчөлүктөрүнөн турса.

- 1) Бир сөздүн туура жазылышын табыш үчүн башка (бир уңгу) сөздөрдү же анын формасын тандоо керек болгондо бир типтүү ката болуп эсептелинбейт.
- 2) Биринчи үч бир типтүү каталар бир ката болуп эсептелет, кийинки ар бир ошол сыяктуу ката өз алдынча ката болуп эсептелинет.
- 3) Эгерде бир сөздө текшерүүгө мүмкүн болбогон орфограммалар менен кошо 2 жана андан ашык катага жол берилсе, анда бардыгы бир ката болуп эсептелинет.

Сунушталган нормативдер:

Контролдук сөздүк жат жазууну баалоо көрсөткүчүнүн таблицасы

“5” деген баа	Ката жок
“4” деген баа	1-2 ката
“3” деген баа	3-4 ката
“2” деген баа	7 катага чейин
“1” деген баа	7 катадан ашык

Текшерүү иши (грамматикалык тапшырмасы бар жат жазуу)

Жат жазуу жана кошумча (фонетикалык, лексикалык, орфографиялык, грамматикалык) тапшырмадан турган текшерүү ишинде, ар бир иштин түрүнө эки баа коюлат. Жат жазууну баалоодо жогоруда айтылган нормативдерди колдонуу керек. Грамматикалык тапшырмаларды аткарууда жол берилген орфографиялык, пунктуациялык жана грамматикалык каталар, жат жазууга баа коюп атканда эсептелинет.

Сунушталган нормативдер:

Грамматикалык тапшырманы баалоо көрсөткүчүнүн таблицасы

“5” деген баа	Тапшырма туура аткарылган
“4” деген баа	Тапшырманын ¾ кем эмес бөлүгү туура аткарылган
“3” деген баа	Тапшырманын жарымынан кем эмеси туура аткарылган
“2” деген баа	Тапшырманын жарымдан кем туура аткарылган
“1” деген баа	Бардык тапшырмалар ката аткарылган

Дилбаяндар жана баяндамалар

Дилбаяндар жана баяндамалар - окуучулардын кептик компетенттүүлүк түзүлүш деңгээлин текшерүүнүн негизги формалары болуп эсептелинет. Дилбаян жана баяндоолордун жардамы менен теманы ачып берүү жөндөмдүүлүгү; тил каражаттарынын стиль, тема жана өз оюн айтуу милдеттери менен дал келиши текшерилет; тил нормаларынын жана туура жазуу эрежелеринин сакталышы.

Баяндама тексттеринин талаптары

Толук баяндоонун текстинин болжолдуу көлөмү:

5- класста -100-150 сөз

6-класста – 150-200,

7-класста – 200-250,

8-класста- 250-350,

9-класста- 350-450 сөз.

Жыйынтыктоо контролдук баяндаманын текстинин көлөмү 8-9 класстарда мындай сабактарда даярдоо иштери жүргүзүлбөгөнүнө байланыштуу 50 сөзгө көбөйүшү мүмкүн.

Дилбаян жана баяндоолорду сунушталган баалоо критерийлери:

А) мазмуну

Темага мазмундун, негизги ойдун дал келиши;

Теманы оригиналдуу ачып берүүсү;

Фактыларга негизделген материалдардын аныктыгы;

Баяндоонун ырааттуулугу.

Б) кептик кооздугу:

Сөздүктүн жана грамматикалык сөздүн түзүлүшүнүн ар түрдүүлүгү;

Стильдик бирдиктүүлүк жана кептин ачык – айкындуулугу;

Тил каталарынын жана стилистикалык кемчиликтердин көлөмү.

Бардык эле дилбаяндар жана баяндоолор эки баа менен бааланат: биринчиси мазмуну жана кептин кооздугу үчүн коюлат (тил нормаларынын жана стилистикалык каражаттарынын тандоо эрежелеринин сакталышы), экинчиси – орфографиялык, пунктуациялык нормалардын жана грамматикалык каталардын сакталышына. Орфографиялык жана пунктуациялык сабаттуулук окуучу тарабынан кетирилген катанын санына карата бааланат. (контролдук жат жазууну баалоо нормативдерин карагыла).

Сунушталган нормативдер:

Дилбаяндар жана баяндоолордун баалоо көрсөткүчүнүн таблицасы

	Көрсөткүчтөрү	
	Кептин кооздугу жана мазмуну	Грамматика

“5” деген баа	1. Иштин мазмуну толугу менен темага дал келет. 2. Чыныгы каталардын жоктугу. 3. Мазмуну ирети менен баяндалат. 4. Иш сөздүктүн байлыгы, ар түрдүү синтаксистик түзүлүштөрдү колдонулгандыгы, сөздөрдү колдонуунун тактыгы менен айырмаланат. 5. Жалпы алганда иште мазмунунда 1 жана 1-2 кептик кемчиликтерге жол берилсе.	Уруксат берилет: 1 орфографиялык, же 1 пунктуациялык, же 1 грамматикалык катага.
“4” деген баа	1. Иштин мазмуну негизинен темага дал келет(четке чыгуусу аз эле). 2. Негизинен мазмуну анык, бирок фактыга негизделген айрым учурай турган тактык эместиктер бар. 3. Ой пикирин иреттүү баяндоодо бир аз гана бузулуулар бар. 4. Кептин лексикалык жана грамматикалык түзүлүшү жетиштүү, ар түркүн болсо. 5. Иштин стилинин бирдиктүүлүгү жана кептин ачык-айкындыгы менен айырмаланат. 6. Жалпысынан иштин мазмунунда 2 дөн ашык эмес жана 3-4төн ашык эмес кептик кемчиликтерге жол берилсе.	Уруксат берилет: 2 орфографиялык жана 2 пунктуациялык каталар, же 1 орфографиялык жана 3 пунктуациялык каталар, же 4 пунктуациялык каталар, орфографиялык каталар жок болсо, жана 2 грамматикалык каталар болсо.
“3” деген баа	1. Иште темадан олуттуу четке чыгууларга жол берилсе. 2. Иш негизинен ачык-айкын , бирок айрым тактык эместиктер бар болсо. 3. Иреттүү баяндоодо айрым бузулууларга жол берилсе. 4. Сөздүктүн жакырдыгы жана бир түрдүүлүгү колдонулган синтаксистик түзүлүшү, туура эмес сөздөрдүн колдонулушу кездешсе. 5. Иштин стили бирдикүүлүгү менен айырмаланат, кеп жетиштүү деңгээлде ачык-айкын эмес. 6. Жалпысынан иштин мазмунунда 4 дөн ашык эмес жана 5 кептик кемчиликтерге жол берилсе.	Уруксат берилет: 4 орфографиялык жана 4 пунктуациялык каталар, же 3 орфографиялык жана 5 пунктуациялык каталар, же 7 пунктуациялык каталар орфографиялык каталар жок болсо, жана 4 грамматикалык каталарга.
“2” деген баа	1. Иш темага дал келбейт. 2. Көп тактык эместиктерге жол берилсе. 3. Иштин бардык бөлүктөрүндө ойдун баяндоо ирети бузулса, өз ара байланыш жок болсо.	Уруксат берилет: “3” деген баага караганда орфографиялык, пунктуациялык жана грамматикалык каталар көп болсо.

	5. Тексттин стилдик бирдиктүүлүгү бузулган. 6. “3” деген баага караганда мазмунунда жана кепте кемчиликтер көп болсо.	
--	---	--

Эскертүү. Көрсөтүлгөн баалоо нормалары орто көлөмдөгү 4-5 барактуу дилбаяндарга ылайыктуу. Дилбаяндарды баалоодо өз алдынчалыгы, ойдун оригиналдуулугу, анын көркөмдүк жана кептик түзүлүшүнүн деңгээли эсептелинет. Оригиналдуу ойдун бар болушу, анын жакшы иш жүзүнө ашуусу бааны 1 баллга көтөрүүгө мүмкүнчүлүк берет. 3 дөн ашык түзөтүү бар болсо эң жакшы баа коюлбайт. Текстте 5 катадан ашык түзөтүүлөр болсо (туура эмес жазылыштын туурага оңдоо) баа 1 балга төмөндөйт.